

Wojska Obrony Terytorialnej i Narodowe Siły Rezerwowe w systemie obrony Rzeczypospolitej Polskiej

Territorial Defense Forces and National Reserve Forces in the Polish Defense System

Streszczenie:

Po zniesieniu powszechnego poboru do wojska i uzawodowieniu armii podjęta została w Polsce decyzja o uzupełnieniu powstałej luki w zasobach osobowych sił zbrojnych. Zdając sobie sprawę, że kurczyć się będą stany żołnierzy rezerwy, którzy odbyli służbę wojskową w pełnym wymiarze przed 2011 rokiem, remedium na rozwiązanie tego problemu miały stać się Narodowe Siły Rezerwowe (NSR). Ta nowa formacja nie posiada żadnych struktur, nie tworzy jednostek wojskowych, stanowi jedynie ich uzupełnienie. Inny charakter mają Wojska Obrony Terytorialnej (WOT), które są piątym rodzajem sił zbrojnych, posiadają typową dla nich strukturę, dowództwo, system szkolenia, wyraźnie określone zadania. Mogą one realizować zadania samodzielnie lub we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi. Artykuł jest próbą przedstawienia zadań i specyfiki WOT i NSR, ich roli w systemie obronnym państwa oraz perspektyw rozwoju. Autor stawia tezę, iż utworzenie sił rezerwowych było zabiegiem politycznym mającym na celu ukrycie faktycznego stanu Wojska Polskiego, w tym drastycznej redukcji stanu ilościowego sił zbrojnych w okresie pokoju.

Słowa kluczowe:

siły zbrojne, siły rezerwowe, przeszkolenie wojskowe, obrona terytorialna, służba przygotowawcza,

Summary:

After the army professionalization and abolition of obligatory military duty, there was a need to fill the gap in the personnel resources of the National Forces. It was obvious that number of reserve soldiers, who had completed their full-time military service before 2011, will shrink. The National Reserve Forces (NSR) should be the remedy to this problem. Unfortunately this new formation has no structures, no military units, it is only complementation of the existing formations. Territorial Defense Forces, which are the fifth type of national forces, have a typical structure, command, training system, and clearly defined tasks. They may carry out tasks alone or in cooperation with operational forces. The main goal of this articles to present the tasks and specificities of WOT and NSR, their role in the national defense system and development perspectives. The author argues that the creation of National Reserve Forces was only a political procedure which should cover the actual situation in the Polish Army, including a drastic reduction of the cadets number in the National Forces.

Keywords:

national forces, reserve forces, military training, defense territorial, initial forces

1. Uwagi wstępne

Siły rezerwowe funkcjonują w wielu państwach, np. w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Szwecji, Belgii i wielu innych. Na podstawie doświadczeń oraz sprawdzonych w praktyce rozwiązań w zagranicznych formacjach podjęto w Polsce próby przeniesienia ich na środowisko rodzimych sił rezerwowych.

Narodowe Siły Rezerwowe to wyselekcjonowany zasób żołnierzy rezerwy – ochotników, którzy pozostają na ewidencji jednostek wojskowych, na określonych stanowiskach służbowych zgodnie z zawartymi kontraktami i nadanymi przydziałami kryzysowymi. *Narodowe Siły Rezerwowe nie są ani rodzajem sił zbrojnych ani rodzajem wojsk.* Występują w każdym rodzaju sił zbrojnych (SZ) jako uzupełnienie etatów w stanie kryzysowym. Żołnierze tej formacji są przeznaczeni do wykorzystania ich w przypadku wystąpienia realnych zagrożeń o charakterze militarnym i niemilitarnym zarówno w kraju jak i poza jego granicami.

NSR zostały powołane w 2010 roku na mocy nowelizacji *ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. z 2004 r. nr 241, poz. 2416). Był to kolejny etap profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP, który realnie zredukował liczbę żołnierzy zawodowych do 100 tys., przy jednoczesnym utrzymaniu liczebności polskiej armii na poziomie 120 tys. Przedmiotowe 20 tys. mieli stanowić żołnierze NSR, którym przypisano zadanie wzmocnienia potencjału SZ RP.

Istotnym jest, że wprowadzenie NSR w struktury armii zostało poprzedzone dogłębnym procesem analityczno-decyzyjnym, efektem którego było opracowanie i wydanie dokumentów koncepcyjnych oraz aktów prawnych regulujących funkcjonowanie nowej formacji rezerwowej. Ponadto sam projekt utworzenia tej nowej formacji został ujęty w programie rozwoju SZ RP oraz w założeniach i aktach prawnych regulujących proces profesjonalizacji polskiej armii.

Poza przywołaną ustawą, podstawy prawne dotyczące procesu tworzenia NSR zawarte były również w nw. dokumentach:

- *Programie rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2007 - 2012;*
- *Decyzji Nr 67/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 lutego 2008 r. w sprawie przedsięwzięć organizacyjnych zapewniających sprawną realizację procesu profesjonalizacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;*

- *Rozkazie Nr 326/SG/P1 Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 14 kwietnia 2008 r. w sprawie przedsięwzięć organizacyjnych zapewniających sprawną realizację procesu profesjonalizacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;*
- *Decyzji Nr 401/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 2 grudnia 2009 r. w sprawie przedsięwzięć zapewniających realizację procesu tworzenia Narodowych Sił Rezerwowych;*
- *Rozkazie Szefa Sztabu Generalnego WP Nr 47/SG/P1 z dnia 20 stycznia 2010 r. w sprawie przedsięwzięć organizacyjnych zapewniających realizację procesu tworzenia i funkcjonowania Narodowych Sił Rezerwowych.*

Z uwagi na fakt, że funkcjonowanie NSR zgodnie z przyjętymi założeniami było bezpośrednio powiązane, a wręcz uzależnione od funkcjonowania służby przygotowawczej, której to absolwenci mieli stanowić podstawową bazę naboru ochotników do czynnej służby wojskowej, równoległe z aktami normującymi organizację i funkcjonowanie NSR, wchodziły w życie regulacje prawne dotyczące nowej formy przeszkolenia wojskowego. Pierwszym z nich było *rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie stawek uposażenia zasadniczego dla żołnierzy pełniących służbę przygotowawczą* (Dz.U. 2010 Nr 41 poz. 241), regulujące wysokość należności finansowych dla żołnierzy odbywających przeszkolenie wojskowe w ramach służby przygotowawczej. Następnie ogłoszono kolejne akty wykonawcze zgodnie z delegacjami zawartymi w *ustawie o powszechnym obowiązku obrony RP*, do których należy zaliczyć, m.in.:

- *rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 kwietnia 2010 r. w sprawie przydziałów kryzysowych* (Dz.U. 2010 Nr 76 poz. 497);
- *rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 kwietnia 2010 r. w sprawie zawierania kontraktów na wykonywanie obowiązków w ramach Narodowych Sił Rezerwowych* (Dz.U. 2010 Nr 87 poz. 562).

Nowa forma czynnej służby wojskowej, jaką miały oferować NSR oraz cyklicznie wydawane nowe regulacje prawne w tym zakresie wymagały usystematyzowania, a w niektórych przypadkach nawet szczegółowej interpretacji istniejących już zapisów. Wprowadzając siły rezerwowe w struktury polskiej armii, istotnym było, aby z momentem rozpoczęcia ich funkcjonowania, czyli z początkiem lipca 2010 r., osiągnąć efekt jednolitej interpretacji i stosowania w praktyce przepisów prawa, normujących nową formę czynnej służby wojsko-

wej. Dlatego też Szef Sztabu Generalnego WP, jako organ będący projektodawcą rozwiązań systemowych oraz sprawujący z urzędu nadzór nad wdrażaniem nowej formacji w podległych strukturach organizacyjnych, wydał *rozkaz Nr 416/SG/PI z dnia 8 czerwca 2010 r. w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego opracowania pt. „System uzupełniania Sił Zbrojnych RP żołnierzami Narodowych Sił Rezerwowych”*, a następnie wprowadził do użytku służbowego poradnik *Narodowe Siły Rezerwowe - Vademecum*.

Z uwagi na fakt, że zgodnie z założeniami koncepcyjnymi, żołnierze NSR, w ramach zawartego kontraktu zobowiązani byli do odbywania corocznie ćwiczeń wojskowych rotacyjnych¹ należało dodatkowo uregulować prawnie również tą - nową formę szkolenia wojskowego. Dlatego też ukazało się *rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 lipca 2010 r. w sprawie ćwiczeń wojskowych* (Dz.U. 2010, poz. 974), precyzujące wymiar i tryb szkolenia żołnierzy, którzy zawarli kontrakt na wykonywanie obowiązków w ramach NSR, w ramach ćwiczeń wojskowych rotacyjnych.

Ostatnim aktem wykonawczym, wydanym w 2010 roku, związanym z funkcjonowaniem NSR, było *rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 września 2010 r. w sprawie służby przygotowawczej* (Dz.U. 2010, poz. 1144). Określało ono między innymi: warunki, tryb i terminy powoływania ochotników do służby przygotowawczej; dokumenty jakie, kandydat jest zobowiązany złożyć w celu powołania go na tego typu przeszkolenie wojskowe; warunki i tryb zwalniania ze służby przygotowawczej; przebieg i czas kształcenia w ramach służby przygotowawczej; regulamin kształcenia żołnierza służby przygotowawczej.

Zainicjowana nowa forma czynnej służby wojskowej, rosnące zainteresowanie ze strony społeczeństwa, a także konieczność realizacji zadań w zakresie uzupełniania nowej formacji wojskowej, jaką stały się NSR, obligowały koordynatora tego przedsięwzięcia, jakim był Sztab Generalny WP, do podejmowania działań w celu zapewnienia jak największej efektywności i skuteczności uzupełniania struktur rezerwowych. Należy przy tym zaznaczyć, że dopiero rok 2011, umożliwiał realizację pierwszych - zorganizowanych w pełnym wymiarze - ćwiczeń rotacyjnych. Stąd też, z jednej strony intensyfikacja procesu naboru rezerwistów do struktur NSR oraz jednoczesne planowanie i organizacja dla nich szkolenia wojskowego, przyczyniły się do konieczności ukierunkowania działań podejmowanych przez dowódców jednostek wojskowych.

¹ Ćwiczenia rotacyjne - ćwiczenia wojskowe trwające łącznie do 30 dni, z przerwami w określonych dniach, w ciągu danego roku kalendarzowego. - pkt 1007 *Instrukcji o powoływaniu żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe*, sygn. Szt. Gen. 1633/2011.

2. Koncepcja funkcjonowania Narodowych Sił Rezerwowych

Koncepcja utworzenia NSR była jednym z założeń profesjonalizacji sił zbrojnych. Odejście od systemu gromadzenia i uzupełniania zasobów żołnierzy rezerwy, który opierał się przede wszystkim na funkcjonujących do 2009 roku obowiązkowych formach szkolenia mężczyzn, spowodowało znaczne ograniczenie dopływu młodych wyszkolonych rezerwistów. W opinii projektodawców nowej formacji, NSR miały stać się typowym antidotum na lukę w systemie gromadzenia wyszkolonych rezerw osobowych. Zgodnie z pierwotnym założeniem miały one stanowić integralną część systemu uzupełniania Sił Zbrojnych RP. Liczebność nowej formacji miała odpowiadać potrzebom obronności państwa w czasie kryzysu, zapewniając pozyskanie do sił zbrojnych odpowiedniej liczby ochotników o pożądanych predyspozycjach i kwalifikacjach. Przyjmowano ówczasie, że polska armia będzie liczyła ewidencyjnie do 120 tys. żołnierzy, z czego 20 tys. będą stanowili żołnierze NSR. W procesie wcielania w życie nowej formacji, uwzględniając obowiązujące wtedy uwarunkowania budżetowe, kadrowe oraz infrastrukturalno-budżetowe przyjęto, że do końca 2010 roku siły rezerwowe będą liczyć do 10 tys. żołnierzy, natomiast już w 2011 roku osiągną docelową liczebność.

Zgodnie z opracowaną pierwotnie definicją, NSR mieli tworzyć żołnierze rezerwy, którym nadano przydziały kryzysowe, przy czym sama „formacja” nie miała stanowić oddzielnego, wyodrębnionego organizacyjnie komponentu sił zbrojnych, lecz jeden ze sposobów uzupełniania etatowych stanowisk służbowych poszczególnych jednostek wojskowych. Określenie liczby stanowisk na potrzeby NSR, a także ich obsada miały należeć do kompetencji właściwych dowódców, komendantów, szefów jednostek organizacyjnych, stosownie do realizowanych i planowanych zadań. Precyzując to założenie, liczba stanowisk dla żołnierzy NSR w konkretnej jednostce wojskowej miała być uzależniona od jej specyfiki i realizowanych zadań kryzysowych. Co do wytypowanych stanowisk, to miały to być niemal wyłącznie te stanowiska, których obsada w czasie pokoju nie będzie konieczna i opłacalna. Żołnierze NSR mieli stanowić głównie uzupełnienie stanów osobowych do wymaganego wskaźnika ukompletowania² w jednostkach wsparcia i zabezpieczenia. Zakładano również, że w jednost-

² Wymagany wskaźnik ukompletowania – wielkość procentowa dotycząca stanu osobowego oraz zasadniczego sprzętu wojskowego jednostki wojskowej (organizacyjnej), która powinna być utrzymywana w czasie pokoju, stosownie do nadanej kategorii gotowości lub zgodnie z wymogami określonymi przez Szefa Sztabu Generalnego WP, *Instrukcja gotowości bojowej*, Szt. Gen.1680/2014, s. 46.

kach wojskowych o krótkich czasach osiągnięcia gotowości, liczba stanowisk wytypowanych dla żołnierzy NSR będzie niewielka.

Z uwagi na ochotniczy charakter czynnej służby wojskowej w NSR dążono, aby zasady służby w tej formacji były przejrzyste i atrakcyjne w wymiarze społecznym, zapewniając tym samym pożądaną liczbę kandydatów. Pełnienie służby wojskowej miało się odbywać na podstawie przydziałów kryzysowych nadawanych w wyniku ochotniczo zawartych kontraktów. Źródłem naboru do NSR w początkowym etapie ich funkcjonowania, mieli być byli żołnierze zawodowi, żołnierze zwolnieni ze służby kandydackiej, służby nadterminowej i zasadniczej służby wojskowej, a także wyszkoleni żołnierze rezerwy. Zakładano również, że nabór kandydatów do służby w NSR będzie miał charakter terytorialny. Pozyskanie kandydatów spoza danego województwa byłoby dopuszczalne w przypadku braku kandydatów o wymaganych kwalifikacjach.

Ciągłość uzupełniania nowotworzonej formacji rezerwowej ochotnikami o pożądanych przez wojsko kwalifikacjach miała być zapewniona w wyniku wzmacniania motywacji patriotycznej do służby oraz przez zapewnienie odpowiednich warunków materialnych dla osób, które zdecydują się przyjąć przydział kryzysowy. Założenie to było oparte na doświadczeniach funkcjonujących armii zawodowych, w których prestiż służby w rezerwie był poparty systemem uprawnień i zachęt materialnych. Dodatkowo czynnikiem motywującym do służby w NSR miała być również perspektywa służby poza granicami kraju w ramach polskich kontyngentów wojskowych (z uwagi na wyższe wynagrodzenie).

Żołnierze rezerwy pozostający na przydziałach kryzysowych, z uwagi na dyspozycyjność do okresowego pełnienia czynnej służby wojskowej w razie potrzeby mieli stanowić wzmocnienie potencjału jednostek wojskowych w przypadkach uzasadnionych potrzebami obrony państwa, potrzebami Sił Zbrojnych RP lub zarządzania kryzysowego.

Głównym zadaniem NSR, podobnie jak całych sił zbrojnych, miało być zapewnienie suwerenności i niepodległości państwa oraz jego bezpieczeństwa i pokoju. Siły Zbrojne RP - w tym również NSR - mogą brać udział w: zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków; działaniach antyterrorystycznych; ochronie mienia; akcjach poszukiwawczych oraz ratowania lub ochrony zdrowia i życia ludzkiego; oczyszczania terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianiu, a także w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. Przyjęto również, że zadania NSR z zakresu zarządzania kryzysowego będą mogły być realizowane

w trybie natychmiastowego stawiennictwa żołnierzy posiadających nadane im przydziały kryzysowe. Ponadto rezerwiści – ochotnicy mieli stanowić źródło uzupełniania stanowisk służbowych występujących w strukturach polskich kontyngentów wojskowych poza granicami państwa. Zadaniem NSR miało być również stanowienie elementu, który będzie spajał więzi pomiędzy społeczeństwem, a wojskiem – co ma szczególną wagę w przypadku funkcjonowania w państwie armii zawodowej.

W założeniach koncepcyjnych przyjęto, że uzbrojenie, umundurowanie i wyposażenie żołnierzy NSR będzie zgodne z normami należności ujętymi w etatach oraz tabelach należności do etatów jednostek wojskowych na czas odbywania służby (ćwiczeń wojskowych rotacyjnych).

3. System szkolenia, naboru i charakter służby w Narodowych Siłach Rezerwowych

Istotnym elementem funkcjonowania nowotworzonej formacji sił rezerwowych było opracowanie dedykowanego NSR systemu szkolenia. Ustalono, że proces szkolenia żołnierzy będzie realizowany głównie w czasie ćwiczeń wojskowych i podczas pełnienia przez nich okresowej służby wojskowej. Dla żołnierzy NSR przewidziano następujące rodzaje ćwiczeń wojskowych: jednodniowe; krótkotrwałe, trwające nieprzerwanie do trzydziestu dni; długotrwałe, trwające nieprzerwanie do dziewięćdziesięciu dni; rotacyjne (dedykowane wyłącznie dla tej formacji), trwające łącznie do 30 dni i odbywane z przerwami w określonych dniach w ciągu danego roku kalendarzowego.

Warunkiem koniecznym dla ochotnika ubiegającego się o powołanie do NSR, jest ukończenie przeszkolenia wojskowego, posiadanie statusu żołnierza rezerwy oraz posiadania określonego przez ustawodawcę wieku³, przewidzianego dla osób, które podlegają obowiązkowi służby wojskowej w świetle określonym w *ustawie o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej*. Z uwagi na ochotniczy charakter służby wojskowej w ramach NSR, to żołnierz rezerwy decyduje (jako pierwszy) o chęci pełnienia służby. Wstąpienie do NSR związane jest ze spełnieniem określonych wymagań zdrowotnych, posiadanie przynajmniej gimnazjalnego wykształcenia, posiadania kwalifikacji przydatnych w wojsku, zaliczenia sprawdzianu ze sprawności fizycznej i wielu innych

³ Zgodnie z art. 58. ust. 1 *ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej*: obowiązkowi służby wojskowej, w zakresie określonym w niniejszej ustawie, podlegają obywatele polscy, począwszy od dnia, w którym kończą osiemnaście lat życia, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą pięćdziesiąt pięć lat życia, a posiadający stopień podoficerski lub oficerski - sześćdziesiąt trzy lata życia.

wymogów formalnych. Z kandydatem, który spełnia wszystkie warunki podpisany jest kontrakt na wykonywanie obowiązków w ramach NSR. Jest on zawierany na okres od 2 do 6 lat. Łączny okres pozostawania żołnierza rezerwy w NSR określono na nie więcej niż 15 lat. Kontrakt wygasa w przypadku uchylecia lub wygaśnięcia przydziału kryzysowego, a także w przypadku pisemnej rezygnacji przez żołnierza rezerwy z zawartego kontraktu dokonanej przed dniem, w którym decyzja o nadaniu przydziału kryzysowego stanie się ostateczna, lub nie przyjęcia przydziału kryzysowego w określonym terminie. Przedłużenie okresu obowiązywania kontraktu lub zmiana stanowiska służbowego w ramach, którego żołnierz NSR będzie pełnił czynną służbę wojskową nie wymaga zawierania kolejnego kontraktu i następuje w drodze pisemnej zmiany zawartego kontraktu.

Aby sformalizować w pełni status żołnierza NSR, żołnierzowi rezerwy, który podpisał kontrakt na wykonywanie obowiązków w ramach NSR musi zostać nadany przydział kryzysowy. Przydziały kryzysowe mogą być nadawane w czasie pokoju na stanowiska służbowe, które są określone w etacie jednostki wojskowej, w tym również na stanowiska, na które nadano już taki przydział. Po przyjęciu karty przydziału kryzysowego, żołnierz rezerwy jest zobowiązany do wykonywania obowiązków wynikających z tego przydziału do momentu jego wygaśnięcia lub uchylecia go przez wojskowego komendanta uzupełnień. Zmiana przydziału kryzysowego żołnierzowi rezerwy może nastąpić za zgodą lub na wniosek dowódcy jednostki wojskowej, jeżeli przemawiają za tym potrzeby sił zbrojnych.

NSR zostały zaprojektowane i zbudowane od podstaw, jako forma ochotniczej służby wojskowej pełnionej przez żołnierzy rezerwy w czasie pokoju, która służy wzmocnieniu sił zbrojnych na wypadek kryzysu lub wojny w ograniczonej skali, w warunkach gdy nie funkcjonuje obowiązkowe odbywanie czynnej służby wojskowej. Obecny stan prawny pozwala na tworzenie różnych form organizacyjnych w ramach NSR w tym: obsadzanie pojedynczych stanowisk służbowych; tworzenie pododdziałów NSR; tworzenie jednostek wojskowych złożonych z żołnierzy NSR (kompanie NSR przy Wojewódzkich Sztabach Wojskowych).

Usytuowanie żołnierzy NSR w jednostkach wojskowych zależy od przeznaczenia, potrzeb i realizowanych przez nie zadań. Proces typowania i wskazywania stanowisk służbowych uzupełnianych w ramach NSR pozostaje w wyłącznej kompetencji dowódców jednostek wojskowych ponoszących bezpośrednią i pełną odpowiedzialność za ich funkcjonowanie i zapewnienie ciągłości re-

alizowanych zadań. Proces pozyskiwania kandydatów do sił rezerwowych był ukierunkowany na dwa zasadnicze źródła. Pierwszym z nich były wyszkolone zasoby rezerw osobowych, które stanowili byli żołnierze zawodowi, żołnierze, którzy odbyli w przeszłości zasadniczą służbę wojskową oraz inni wyszkoleni żołnierze rezerwy. Pomimo znacznego potencjału, jakim legitymowała się ta grupa rezerwistów, jej zainteresowanie odbywaniem ochotniczej służby wojskowej w ramach NSR kształtowało się poniżej zakładanych oczekiwań. Ponadto okazało się, że o ile szeregowi rezerwy, posiadający pożądane dla SZ RP wykształcenie, decydowali się na zawarcie kontraktu, to rezerwiści zaliczani do korpusu oficerskiego i podoficerskiego wykazywali w tym zakresie wręcz sporadyczne zainteresowanie. Ponadto, należy mieć na uwadze, że sukcesywnie gromadzone wyszkolone zasoby, po zawieszeniu zasadniczej służby wojskowej, straciły swoje główne źródło dopływu w postaci młodych rezerwistów. Byli żołnierze zawodowi stanowili zaledwie niewielki procent zasilania potrzeb w zakresie gromadzenia rezerw osobowych.

4. Służba przygotowawcza

Uwzględniając dodatkowo czynnik starzenia się rezerwistów, koniecznym było wprowadzić dodatkową formę szkolenia wojskowego, która zapewniłaby dopływ przeszkolonych kandydatów do pełnienia czynnej służby wojskowej. Takim, nowym źródłem pozyskiwania ochotników legitymujących się przeszkoleniem wojskowym stała się służba przygotowawcza. Miała ona stanowić dodatkową formę czynnej służby wojskowej, pełnionej w okresie zawieszenia obowiązku odbywania zasadniczej służby wojskowej i przeszkolenia wojskowego, przeznaczonej dla ochotników niebędących żołnierzami rezerwy lub niepełniących dotychczas żadnego innego jej rodzaju. Oferta nowej formy przeszkolenia wojskowego była skierowana głównie do osób cywilnych nieposiadających statutu żołnierza rezerwy - którzy wyrażają chęć wstąpienia do NSR lub odbycia przeszkolenia wojskowego. Wymiar służby przygotowawczej uzależniony jest od korpusu osobowego na rzecz, którego jest ona realizowana i wynosi odpowiednio:

- na potrzeby korpusu oficerów - do 6 miesięcy, w tym do 3 miesięcy szkolenia podstawowego i do 3 miesięcy szkolenia specjalistycznego połączonego z praktykami w jednostkach liniowych (szkolenie prowadzone jest na bazie wyższych uczelni wojskowych);

- na potrzeby korpusu podoficerów - do 5 miesięcy, w tym do 3 miesięcy szkolenia podstawowego i do 2 miesięcy szkolenia specjalistycznego połączonego z praktykami w jednostkach liniowych (szkolenie prowadzone jest na bazie szkół oficerskich lub podoficerskich);
- na potrzeby korpusu szeregowych - do 4 miesięcy, w tym do 3 miesięcy szkolenia podstawowego i do 1 miesiąca szkolenia specjalistycznego. Szkolenie prowadzone w centrach szkolenia oraz ośrodkach szkolenia służby przygotowawczej funkcjonujących przy wytypowanych jednostkach wojskowych.

Po zakończeniu takiego szkolenia, absolwent służby przygotowawczej uzyskuje tytuł żołnierza rezerwy oraz nadaje mu się specjalność wojskową, w której był szkolony. Ponadto absolwenci służby przygotowawczej realizowanej na potrzeby korpusu podoficerów składają egzamin na podoficera i w dniu ukończenia szkolenia zostają mianowani na stopień starszego szeregowego/starszego marynarza. Natomiast absolwentów szkolonych na potrzeby korpusu oficerów, po zadaniu przez nich egzaminu oficerskiego mianuje się na pierwszy stopień podoficerski (kaprała).

W przypadku podtrzymania chęci wstąpienia do NSR, przeszkolony już rezerwista występuje z wnioskiem do wojskowego komendanta uzupełnień, właściwego ze względu na miejsce zameldowania, wskazując jednostkę wojskową, w której chciałby pełnić czynną służbę wojskową w ramach sił rezerwowych.

Od samego początku wdrażania w życie koncepcji funkcjonowania NSR, wiadomym było, że zastany w 2010 roku zasób rezerw osobowych nie zapewni pożądanego uzupełnienia struktur rezerwowych. Ponadto zainteresowanie ówczesnych żołnierzy rezerwy, ubieganiem się o powołanie do zawodowej służby wojskowej, którego poziom kształtował się znacznie poniżej oczekiwań, spowodował wręcz konieczność sięgnięcia po jedyny, stabilny w tamtym czasie zasób, jakim byli absolwenci służby przygotowawczej. Zapewniając poprzez służbę przygotowawczą, niemal bezpośrednią bazę naboru ochotników do służby w NSR, rozwiązano jedynie problem uzupełniania stanowisk szeregowych tej formacji. Natomiast w zakresie uzupełniania stanowisk kadry, w pierwszych latach funkcjonowania sił rezerwowych, jedyne źródło pozyskiwania ochotników stanowili nadal żołnierze rezerwy, posiadający stopnie podoficerskie i oficerskie. Stąd też, głównym zasobem uzyskanym w rezultacie służby przygotowawczej, w kontekście uzupełnienia struktur NSR byli szeregowi rezerwy. W oparciu o zadania stawiane przez Szefa Sztabu Generalnego WP

w formie wytycznych oraz pism zadaniowych opracowywanych przez Szefa Zarządu Organizacji i Uzupełnień - P1⁴, absolwenci służby przygotowawczej byli w trakcie jej odbywania rekrutowani, a po zakończeniu „zagospodarowywani” na potrzeby uzupełnienia stanowisk NSR. Przedsięwzięcie to było realizowane poprzez prowadzenie rozmów rekrutacyjnych w ośrodkach szkolenia służby przygotowawczej, przygotowaniu kontraktów i podpisanie kontraktu na wykonywanie obowiązków w ramach NSR.

5. Zasady odbywania ćwiczeń rotacyjnych przez żołnierzy rezerwy

Każdy rezerwista, w ramach zobowiązań wynikających z zawartego kontraktu, deklarował się do odbycia w danym roku kalendarzowym, wojskowych ćwiczeń rotacyjnych w wymiarze do 30 dni, zgodnie z planem opracowanym przez dowódcę jednostki wojskowej, do której żołnierz posiada nadany przydział kryzysowy. Celem ćwiczeń jest doskonalenie i poszerzanie posiadanych już umiejętności oraz tych nabytych w trakcie służby przygotowawczej, a także zapoznanie żołnierzy z obowiązkami na stanowiskach służbowych, na które posiadają nadany przydział kryzysowy. Ponadto w ramach realizowanych w kolejnych latach ćwiczeń rotacyjnych, żołnierze NSR mieli przejść również element zgrywania zarówno w ramach pododdziału, jak również całej jednostki wojskowej. Tak wyszkoleni żołnierze sił rezerwowych, stanowić mieli wartościowe i w pełni przydatne źródło naboru do szeregowych zawodowych. Za okres szkolenia w ramach ćwiczeń wojskowych wynikających z zawartego kontraktu na wykonywanie obowiązków w ramach NSR, rezerwiści otrzymują wynagrodzenie. Jest ono uzależnione od stanowiska służbowego na jakie żołnierz został jest wyznaczony.

Z uwagi na fakt, że większość stanowisk, na których wyznaczeni są obecnie żołnierze NSR nie stanowią jednolitej struktury organizacyjnej w jednostce wojskowej, szkolenie dla żołnierzy posiadających przydział kryzysowy ma często charakter indywidualny - tzn. jest planowane i organizowane indywidualnie pod kątem każdego żołnierza posiadającego określoną specjalność wojskową.

⁴ Zgodnie z decyzją Nr 56/Org/P5 Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie organizatorów systemów funkcjonalnych, Szef Zarządu Organizacji i Uzupełnień - P1 Sztabu Generalnego WP otrzymał kompetencje Organizatora Systemu Funkcjonalnego Organizacji, Uzupełnień i Mobilizacji, w skład którego wchodzi między innymi podsystem uzupełniania wojsk w czasie pokoju - właściwy w sprawach funkcjonowaniem NSR.

Odnosząc się do poziomu wyszkolenia żołnierzy NSR, należy stwierdzić, że przez cały dotychczasowy okres funkcjonowania sił rezerwowych, kształtuje się zaledwie na poziomie podstawowym. Na taki stan rzeczy wpływa wysoki wskaźnik fluktuacji w korpusie szeregowych (głównie przejścia do zawodowej służby wojskowej lub rezygnacja ze służby w NSR), którzy stanowią ponad 70% wszystkich żołnierzy NSR. Okres, w jakim pozostają na przydziale kryzysowym w większości przypadków nie przekracza 2 lat (czyli umożliwia odbycie maksymalnie do 60 dni ćwiczeń rotacyjnych).

6. Narodowe Siły Rezerwowe a rekrutacja do zawodowej służby wojskowej

Atrakcyjne warunki służby – głównie konkurencyjne do cywilnego rynku pracy wynagrodzenie - spowodowało wzrost zainteresowania zawodową służbą wojskową w „nowym wymiarze”, a tym samym wzrost popularności NSR. W początkowym okresie do służby w ochotniczej formacji rezerwistów mogli ubiegać się żołnierze rezerwy, którzy wcześniej odbyli zasadniczą służbę wojskową lub posiadali już tytuł żołnierza rezerwy. Tym samym służba w NSR stała się formą „przepustki” do zawodowej służby wojskowej, która ze względu na atrakcyjne formy wynagrodzenia motywowała społeczeństwo do ubiegania się o powołanie do służby przygotowawczej, a następnie wstąpienia do NSR. Poprzez kreowanie wizerunku NSR przez media oraz prowadzenie licznych akcji promocyjnych, służba w nowych strukturach, w początkowym okresie jej funkcjonowania spowodowała, że liczba chętnych do powołania do służby przygotowawczej przewyższała możliwości szkoleniowe SZ RP.

W związku z powyższym od 2015 roku, w odpowiedzi na rosnące zainteresowanie społeczeństwa zarówno odbyciem przeszkolenia w ramach służby przygotowawczej, a także pełnieniem służby w ramach NSR, zwiększono limity na przeszkolenie wojskowe realizowane w ramach służby przygotowawczej do 12 000 ochotników⁵ w roku. Nowe limity na szkolenie w ramach służby przygotowawczej w żaden sposób nie przełożyły się na poprawę funkcjonowania NSR. Przy panujących uwarunkowaniach, w formacji rezerwowej, zamiast efektu stabilnego dopływu ochotników uzyskano jedynie zwiększenie dynamiki przepływu żołnierzy rezerwy do zawodowej służby wojskowej. Pomimo

⁵ Limity w zakresie ilości ochotników, którzy mogą zostać przeszkoleni w ramach służby przygotowawczej określone są corocznie w rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie określenia liczby osób, które mogą być powołane do czynnej służby wojskowej w danym roku kalendarzowym.

stałego zasilania formacji rezerwowej absolwentami służby przygotowawczej, rosnąca fluktuacja żołnierzy, podyktowaną determinacją zostania żołnierzem zawodowym, uniemożliwiła zapewnienie stabilnego uzupełnienia stanowisk, a tym samym szkolenia rezerwistów. Należy przy tym zaznaczyć, że zdecydowana większość żołnierzy NSR, którym z różnych przyczyn nie udało się przejść do struktur zawodowych, na własny wniosek rezygnowała z dalszego pozostawania na przydziale kryzysowym.

Od końca 2016 roku zaobserwowano kolejne zjawisko, które niekorzystnie wpływało na funkcjonowanie NSR. Było nim zwiększenie limitów ewidencyjnych głównie w korpusie szeregowych zawodowych, które spowodowało ponowny wzrost zapotrzebowania na żołnierzy rezerwy deklarujących chęć pełnienia zawodowej służby wojskowej. W konsekwencji wzrostu potrzeb uzupełnieniowych, zniesiono wymóg „przejścia” przez struktury NSR przy powołaniu do służby zawodowej przez co służba przygotowawcza zyskała w pewnym wymiarze charakter służby kandydackiej. Tym samym nie tylko zmniejszyło się zainteresowanie pełnieniem czynnej służby wojskowej na podstawie nadanego przydziału kryzysowego, ale również znacznemu ograniczeniu uległa liczba stanowisk - głównie w korpusie szeregowych zawodowych - na których taką służbę można pełnić. Zaznaczyć należy, że w jednostkach wojskowych, w których wszystkie stanowiska w korpusie szeregowych przeznaczono dla żołnierzy zawodowych, stanowiska NSR w korpusie podoficerskim i oficerskim, z uwagi na brak ochotników w zasobach rezerw osobowych, nie posiadają realnego źródła uzupełnienia na czas pokoju⁶. Racja bytu NSR, od samego początku była i jest nadal oparta o funkcjonowanie limitu ewidencyjnego żołnierzy zawodowych. W przypadku radykalnego zmniejszenia tego „ogranicznika systemowego”, lub jego zniesienia, możemy mieć do czynienia ze zjawiskiem destrukcji stosunkowo młodej formy czynnej służby wojskowej.

Rok 2018 rok, przyniósł znaczne zwiększenie limitów ewidencyjnych głównie w korpusie szeregowych. Sytuacja ta doprowadziła do gwałtownego spadku nie tylko liczby stanowisk wytypowanych dla żołnierzy NSR w korpusie szeregowych, ale także ewidencji żołnierzy z nadanymi przydziałami kryzysowymi.

Powyższe czynniki, degradujące w znacznej części założenia systemowe jak i samo funkcjonowanie NSR, zbiegły się dodatkowo w czasie z nowymi uwarunkowaniami wynikającymi z tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT), a tym samym zmianą środowiska funkcjonowania SZ RP. Funkcj-

⁶ W opisanej sytuacji, brak wytypowanych stanowisk służbowych dla żołnierzy NSR w korpusie szeregowych, uniemożliwia szeregowym rezerwy nadanie przydziałów kryzysowych w trybie art. 59b ust. 1 na stanowiska w korpusie oficerskim oraz podoficerskim.

nujące od dwóch lat Wojska Obrony Terytorialnej zweryfikowały dotychczasowe zasady funkcjonowania NSR, znacznie ograniczając kierunki ich rozwoju. Istotnym jest, że sama idea funkcjonowania terytorialnej służby wojskowej nie odbiega znacząco od założeń systemowych funkcjonujących nadal NSR. Jednak poprzez udoskonalenie pewnych rozwiązań systemowych, głównie w obszarze organizacji i motywacji, jak również nadanie stosownych priorytetów tej zupełnie nowej formie służby wojskowej, stała się ona póki co najbardziej atrakcyjna w środowisku polskich formacji rezerwowych, co jeszcze bardziej skłania decydentów, do stopniowego wygaszania NSR.

7. Geneza współczesnych Wojsk Obrony Terytorialnej

Koncepcje budowy WOT w Polsce od zakończenia II wojny światowej są wyrazem ciągłych dążeń do zwiększenia potencjału obronnego państwa w obliczu ewentualnych zagrożeń militarnych wynikających z sytuacji geopolitycznej, w bezpośrednim i dalszym otoczeniu.

W okresie zimnej wojny formowanie wojsk Obrony Terytorialnej (OT) wynikało z przeświadczenia, że terytorium Polski będzie obszarem działań zbrojnych, w tym także oddziaływań raketowo-jądrowych, prowadzonych przez dwa antagonistyczne bloki wojskowe – NATO i Układ Warszawski, którego członkiem była Polska. Zakładano, że z uwagi na ofensywny charakter doktryny UW i konieczność wydzielenia przez państwa sygnatariuszy wojsk operacyjnych do składu Zjednoczonych Sił Zbrojnych UW, wojska OT – jako siły na „miejscu” – przejmą odpowiedzialność za obronę własnego terytorium. Stworzony w latach 60. ubiegłego wieku system Obrony Terytorialnej Kraju (OTK) obejmował WOT, Wojska Obrony Powietrznej Kraju (WOPK) oraz siły obrony terytorialnej marynarki wojennej. Do systemu OTK należały również Wojska Obrony Wewnętrznej (WOWew), Wojska Ochrony Pogranicza (WOP), a także jednostki zapasowe i szkolne⁷.

WOP odpowiedzialne były za ochronę granicy państwowej; WOWew zapewniały funkcjonowanie obiektów ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz realizację przedsięwzięć o charakterze przeciwdywersyjnym; natomiast „klasyczne” WOT spełniały funkcje wspierające układ pozamilitarny

⁷ M. Stachowski, *Koncepcja Wojsk Obrony Terytorialnej jako piątego rodzaju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (materiał dyskusyjny)*, file:///C:/Users/User/Downloads/BTiP_2017_3_13_Stachowski.pdf [dostęp: 23.07.2019].

w zakresie likwidacji skutków klęsk żywiołowych i potencjalnych zniszczeń wojennych⁸.

System OTK, pomimo zmian organizacyjnych, przetrwał do końca 1989 roku. Został rozformowany w wyniku deklaracji Polski o redukcji potencjału obronnego podczas rokowań rozbrojeniowych państw-członków UW z krajami zachodnimi. Po 1990 roku, w efekcie zachodzących przemian polityczno-militarnych i przyjęcia przez Polskę strategii samowystarczalności obronnej, podjęto próbę powołania Wojsk Obrony Regionalnej, które w następnych latach przemianowano na WOT. Ich misją miało być demonstrowanie stałej obecności Sił Zbrojnych RP i gotowości do podjęcia natychmiastowych działań w przypadku jakiegokolwiek sytuacji zagrażającej bezpieczeństwu oraz niezawisłości państwa. WOT miały stać się siłą zbrojną przeznaczoną do prowadzenia działań obronnych na określonych na stałe obszarach. Do najważniejszych ich zadań należała: obrona kraju we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi; osłona rejonów mobilizacji jednostek i rezerw; zabezpieczenie przyjęcia wojsk sojuszniczych; ochrona obiektów wojskowych oraz obiektów infrastruktury krytycznej; współpraca z terenowymi organami władzy państwowej przy likwidacji skutków klęsk żywiołowych⁹.

Rozwój WOT został zahamowany po wstąpieniu Polski do NATO i UE. Próba odbudowy WOT, już jako samodzielnego rodzaju sił zbrojnych, nastąpiła w 2015 roku. Wpływ na to miała m.in. aneksja Krymu przez Rosjan. Wojna hybrydowa we Wschodniej Ukrainie pomimo, że nie stanowiła bezpośredniego zagrożenia militarnego dla Polski, rozbudziła obawy dotyczące imperialnych dążeń Federacji Rosyjskiej wobec swoich sąsiadów, a także przywrócenia dawnych stref wpływów.

Doświadczenia historyczne, a także wnioski z wojen i konfliktów, pozwalają skonstatować, że skuteczna obrona przed dominującymi ofensywnie siłami przeciwnika będzie możliwa, jeśli zostaną wykorzystane wszystkie atuty obrony własnego terytorium. Uznano, że obok wojsk operacyjnych powinny funkcjonować silne i nowoczesne WOT oraz wyedukowane obronnie społeczeństwo polskie. Dochodzi się też do wniosku, że mimo możliwości manewrowych i uderzeniowych wojsk operacyjnych do wykonywania zadań rozstrzygających, nie mają one wystarczającego potencjału na prowadzenie działań

⁸ Tamże.

⁹ Zob.: <http://militarium.net/wojska-obrony-terytorialnej-w-polsce-w-latach-1990-2008-czesc-i> [dostęp: 23.07.2019].

podprogowych¹⁰ we wstępnej fazie konfliktu. Z uwagi na ich wysoki stopień zaawansowania technologicznego, mobilność oraz sposób oddziaływania na przeciwnika powinny one stanowić osłonę najbardziej prawdopodobnych kierunków działania zaczepnych wojsk operacyjnych przeciwnika.

8. Etapy tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej

W 2016 r. podjęta została decyzja o powołaniu Wojsk Obrony Terytorialnej. Zatwierdzona przez Ministra Obrony Narodowej *Koncepcja utworzenia WOT* zakłada utworzenie w Polsce 17. Brygad Obrony Terytorialnej (BOT), po jednej w każdym województwie, za wyjątkiem województwa mazowieckiego, gdzie mają być utworzone dwie BOT. Docelowo WOT mają liczyć 53 tys. żołnierzy. Proces formowania oddziałów i pododdziałów WOT rozłożony został na lata 2016–2019 (2021) i przebiega w kilku etapach:

- w I etapie (lata 2016–2018) utworzono Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej (DWOT) w Warszawie oraz rozpoczęto proces formowania trzech BOT w województwach: podlaskim, lubelskim i podkarpackim;
- w etapie II, obejmującym lata 2017–2019, zaplanowano utworzenie kolejnych trzech BOT, dyslokowanych w województwach warmińsko-mazurskim i mazowieckim (ponadto przewiduje się rozpoczęcie procesu formowania Centrum Szkolenia Wojsk Obrony Terytorialnej, Oddziału Zabezpieczenia oraz Batalionu Dowodzenia DWOT);
- kolejne dwa etapy (lata 2019 -2021) przewidują: utworzenie siedmiu BOT dyslokowanych w województwach pomorskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, świętokrzyskim, małopolskim, wielkopolskim oraz śląskim (etap III) i czterech BOT rozmieszczonych w województwach zachodniopomorskim, lubuskim, dolnośląskim oraz opolskim (etap IV).

Zakończenie procesu formowania WOT planowane jest na 2021 rok

¹⁰ Działania podprogowe (wojna podprogowa) – działania zbrojne poniżej progu wojny, działania wojenne których rozmach i skala są celowo ograniczane poniżej poziomu dającego się jednoznacznie zidentyfikować progu wojny regularnej, wojny otwartej. Celem wojny czy też agresji podprogowej, jest osiągnięcie przyjętych celów za pomocą środków militarnych z jednoczesnym powodowaniem trudności w uzyskaniu konsensusu decyzyjnego w międzynarodowych organizacjach bezpieczeństwa. Do działań z zakresu agresji podprogowej zalicza się presję pozamilitarną i polityczno-militarną - w tym wojnę informacyjną i manewry wojskowe; agresję pozamilitarną - w tym cyberagresję i agresję energetyczną; a także ograniczoną, skrytą agresję militarną - w tym, dywersję, zatrzymywanie statków, selektywne ataki raketowe, itp. https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojna_podprogowa [dostęp: 23.07.2019].

Posiadanie nowoczesnych WOT wiąże się z potrzebą właściwego ich wyposażenia i przygotowania do prowadzenia działań zgodnie z przeznaczeniem. Muszą one mieć zdolność do wykorzystywania najnowszej techniki bojowej, dzięki którym będą w stanie sprostać obecnym wyzwaniom i zagrożeniom oraz prowadzić skuteczne działania taktyczne o charakterze militarnym bądź niemilitarnym, zarówno w czasie pokoju, kryzysu, jak i wojny.

9. Misja i główne zadania Wojsk Obrony Terytorialnej

Głównym zadaniem WOT jest współdziałanie z wojskami operacyjnymi, ochrona ludności przed skutkami klęsk żywiołowych i likwidacja tych skutków, ochrona mienia, akcje poszukiwawcze oraz ratownicze, ochrona zdrowia i życia ludzkiego oraz realizacja zadań z zakresu zarządzania kryzysowego, a także szerzenie w społeczeństwie idei wychowania patriotycznego.

Misją WOT jest obrona i wspieranie lokalnych społeczności. W czasie pokoju to m.in. przeciwdziałanie skutkom klęsk żywiołowych i zwalczanie ich oraz prowadzenie działań ratowniczych w sytuacjach kryzysowych. Natomiast w czasie wojny WOT będą wsparciem wojsk operacyjnych w strefie działań bezpośrednich, wykonując zadania takie jak: prowadzenie działań obronnych we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi oraz wsparcie elementów układu pozamilitarnego; prowadzenie samodzielnych działań niekonwencjonalnych, przeciwdywersyjnych i przeciwdesantowych; udział w zabezpieczeniu przyjęcia i rozwinięcia sojuszniczych sił wzmocnienia; realizacja przedsięwzięć z zakresu: zarządzania kryzysowego, zwalczania klęsk żywiołowych oraz likwidacji ich skutków, ochrony mienia, akcji poszukiwawczo-ratowniczych oraz prowadzenie działań informacyjnych.

Uwzględniając przeznaczenie oraz szerokie spektrum zadań w poszczególnych stanach gotowości obronnej państwa, WOT będą zdolne do:

- *w czasie pokoju* – tworzenia bezpiecznego środowiska operacyjnego, wspierania lokalnych społeczności i układu pozamilitarnego w przedsięwzięciach z zakresu zarządzania kryzysowego, a także utrzymania bezpieczeństwa wewnętrznego;
- *w czasie kryzysu niemilitarnego* – niezwłocznego reagowania na sytuację lub zaistniały kryzys niemilitarny w celu jego zapobieżenia czy przeciwdziałania, minimalizacji i usuwania jego skutków, a także przywracania stanu sprzed jego wystąpienia;

- *w czasie kryzysu militarnego* – przygotowania stałych rejonów do obrony oraz osiągnięcia gotowości do odparcia agresji ze strony przeciwnika, wsparcia układu pozamilitarnego w zakresie wzmocnienia ochrony granicy państwowej, infrastruktury krytycznej i obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa oraz obronności państwa i lokalnych społeczności, przygotowania, a także zabezpieczenia przybycia sojusznicznych (koalicyjnych) sił wzmocnienia, jak też zapewnienia osłony mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk;
- *w czasie wojny* – prowadzenia działań bojowych we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi oraz elementami układu pozamilitarnego, zapewnienia powszechnej ochrony i obrony stałych rejonów odpowiedzialności, w tym mienia państwowego, obiektów użyteczności publicznej i dóbr kultury przed grabieżą i niszczeniem, zabezpieczenia wejścia do walki sojusznicznych sił wzmocnienia oraz odtwarzania, a także funkcjonowania struktur administracji rządowej i samorządowej oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego na obszarach wyzwolonych¹¹.

Istota działania WOT polega na ich użyciu w stałych rejonach odpowiedzialności na terytorium Polski. Determinantami skutecznych działań WOT będzie znajomość terenu, wsparcie miejscowej ludności, a także integracja z wojskami operacyjnymi i wsparcia oraz układem pozamilitarnym. Współpraca z układem pozamilitarnym dotyczyć będzie m.in.: wymiany informacji dotyczących: zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, incydentów, katastrof bądź zdarzeń o znamionach klęsk żywiołowych czy innych sytuacji szczególnych; wspólnych realizacji szkoleń, ćwiczeń i treningów oraz przedsięwzięć ukierunkowanych na zapobieganie, reagowanie, usuwanie skutków sytuacji kryzysowych, a także zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego.

9. Uwagi końcowe

Wojska Obrony Terytorialnej są piątym rodzajem Sił Zbrojnych RP, posiadają własną strukturę organizacyjną, dowództwo, wyraźnie określone zadania i własny system szkolenia. Do czasu uzyskania pełnej zdolności operacyjnej będą podporządkowane bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej, a później przejdą w podporządkowanie Dowódcy Generalnego Rodzajów Sił Zbroj-

¹¹ M. Stachowski, s. 58 – 59.

nych. Kadre dowódczą oddziałów i pododdziałów WOT stanowią doświadczeni żołnierze zawodowi, którzy pełnili służbę w jednostkach operacyjnych lub jednostkach wsparcia SZ RP. WOT nie zastępują zdolności posiadanych przez inne rodzaje sił zbrojnych, lecz uzupełniają i wzmacniają te zdolności dla zwiększenia bezpieczeństwa oraz odporności państwa na zagrożenia militarne i niemilitarne.

Wojska Obrony Terytorialnej, stanowiąc szybko rozwijaną, elastyczną strukturę stanowią istotny element wsparcia dla administracji publicznej i społeczeństwa przy przeciwdziałaniu i zwalczaniu klęsk żywiołowych. Dzięki powiązaniu ich struktur z zasobami miejscowymi, pododdziały WOT będą mogły natychmiast zmobilizować się i przystąpić do wykonywania zadań wsparcia społeczeństwa lokalnego w zwalczaniu zagrożeń o masowym charakterze. Należy zaznaczyć, że ten nowy rodzaj sił zbrojnych nie będzie zastępować służb ratowniczych, ale wspierać i uzupełniać ich działania. Utworzenie WOT powinno w znaczący sposób przyczynić się do wzmocnienia roli wsparcia wojskowego w sytuacji wystąpienia klęsk żywiołowych i zwiększenia potencjału sił ratowniczych.

Narodowe Siły Rezerwowe, pomimo stosunkowo krótkiego okresu funkcjonowania w Siłach Zbrojnych RP i braku formalnej struktury organizacyjnej, zdążyły wyrobić sobie rozpoznawalną w społeczeństwie markę. Niezależnie od tego, że nie realizują one założeń jakie przypisali im twórcy tej formacji należy przyznać, że poprzez powszechne postrzeganie sił rezerwowych jako „przepustki” do zawodowej służby wojskowej, udało się przeszkolić znaczącą liczbę żołnierzy rezerwy, a także pozyskać wartościowych kandydatów do zawodowej służby wojskowej. Oczywiście nie podlega dyskusji fakt, że dalsze utrzymywanie (aktualnie redukowanych) funkcjonujących w obecnym wymiarze NSR, jest bezcelowe. Uwzględniając przy tym elementy środowiska, w jakim „egzystuje” ta ośmioletnia formacja, a w szczególności dynamiczny rozwój Wojsk Obrony Terytorialnej oraz niepodejmowanie żadnych skutecznych działań naprawczych, należy się liczyć z tym, że w niedalekiej przyszłości Narodowe Siły Rezerwowe znikną ze struktur Sił Zbrojnych RP.

Warto zaznaczyć, że wprowadzenie takiej formy czynnej służby wojskowej, jak Narodowe Siły Rezerwowe, otworzyło nowy rozdział w funkcjonowaniu polskiej armii. Co prawda większość zadań dedykowanych NSR, pozostaje do chwili obecnej jedynie w zapisach koncepcyjnych, ale patrząc przez pryzmat siostrzanych formacji funkcjonujących w armiach innych państw, na bazie sił

rezerwowych, przy stosunkowo niewielkich nakładach, można zbudować stabilny komponent wzmocnienia armii zawodowej.

Dążąc do zbudowania skutecznie działającej organizacji, jaką powinny być Narodowe Siły Rezerwowe, nie można zapominać, że musi się ona opierać na wyodrębnionej i niezależnej strukturze organizacyjnej, aby jakiegokolwiek zmiany organizacyjno-etatowe oraz ewidencyjne, zachodzące w środowisku armii zawodowej, nie wpływały na liczebność ani też formułę funkcjonowania tej formacji.

Bibliografia:

Balcerowicz B, *Siły zbrojne w czasie pokoju, kryzysu i wojny*, Warszawa 2010.

Compa T., *Teorie i strategie bezpieczeństwa*, Zamość 2018.

Koziej S., Brzozowski A., *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwsze 25 lat*, Warszawa 2015.

Kulickowski M., *Przygotowanie obronne w Polsce. Uwarunkowania formalnoprawne, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, Warszawa 2013.

Majchrzak D., *Bezpieczeństwo militarne Polski*, Warszawa 2015.

Marczak J., Pawłowski J., *O obronie militarnej Polski przełomu XX/XXI wieku*, Warszawa 1995.

Narodowe Siły Rezerwowe. Vademecum, Warszawa 2010.

Obronność. Teoria i praktyka, red. J. Wołęjszo, R. Jakubczak, Warszawa 2013.

Stachowski M., *Koncepcja Wojsk Obrony Terytorialnej jako piątego rodzaju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, file:///C:/Users/User/Downloads/BTiP_2017_3_13_Stachowski.

Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2009.

Trejnis Z., Marciniak M., *Obronność państwa. Uwarunkowania oraz organizacja bezpieczeństwa i obronności, bezpieczeństwa*, Słupsk, 2013.

Wnuk W., *Belgijskie Narodowe Siły Rezerwowe*, „Przegląd Wojsk Lądowych” 208 nr 5.

Załęski K., *Wprowadzenie do funkcjonowania sił zbrojnych*, Dęblin 2012.